

Informatie en advies voor docenten

SPECIALE AANDACHT GEVRAAGD

**VOOR DEELNEMERS MET BORDERLINE PERSOONLIJKHEIDS-
STOORNIS IN HET MIDDELBAAR BEROEPSONDERWIJS**

Inzicht, herkennen, handelen

Gemiddeld één op de twaalf deelnemers op een ROC heeft te kampen met ernstige emotionele, leer- en of gedragsproblemen als gevolg van een psychiatrische stoornis. De huidige onderwijssituatie is voor deze deelnemers met een psychiatrische stoornis niet gemakkelijk. Deelnemers kiezen een maatwerk leerprogramma en werken steeds meer samen aan opdrachten. Juist deze aspecten, kiezen en samenwerken, vormen voor deelnemers met een psychiatrische stoornis een moeilijkheid. Deze deelnemers vragen dan ook om speciale aandacht, zodat zij een realistisch toekomstperspectief ontwikkelen waarin hun (on)mogelijkheden in leren en werken een plek krijgen.

De brochurereeks ‘Speciale aandacht gevraagd’¹ geeft u als docent inzicht in wat psychiatrische stoornissen zijn, hoe u ze kunt herkennen en hoe u hier mee om kunt gaan. Vraagt u waar nodig ook ondersteuning aan de deskundigen binnen uw school.

Een belangrijke boodschap voor u als docent is dat een **psychiatrische stoornis niet te verhelpen is**.

Deze is vaak in aanleg meegegeven en de persoon moet er mee leren leven. De deelnemer handelt zo uit onmacht, niet uit onwil. Hij² heeft een blijvende functiebeperking waarmee hij en u als docent samen moeten leren omgaan. Een deel van de problemen uit zich in duidelijk zichtbaar gedrag, andere problemen zijn vaak minder zichtbaar. Deelnemers met

niet zichtbare problemen worden vaak niet herkend en missen daardoor de juiste ondersteuning. Deelnemers met ‘zichtbare’ gedragingen zorgen regelmatig voor problemen in de leersituatie. U als docent loopt bijvoorbeeld tegen ‘onhandig’ of ‘hoekig’ gedrag van een leerling aan en weet niet wat u ermee moet. Het is goed om te beseffen dat een deelnemer met een psychiatrische stoornis anders aankijkt tegen bedoelingen en intenties van anderen. Neem het niet persoonlijk op. U kunt boos worden, u kunt de deelnemer wegsturen maar daarmee verdwijnt de stoornis niet. Vaak is er in het levensverhaal van deze persoon weinig ruimte geweest voor een positief leerproces. Een levensverhaal dat even bepalend is als de stoornis zelf.

U als docent kunt er voor zorgen dat een deelnemer met een psychiatrische stoornis zo goed mogelijk functioneert in de leersituatie. Juist omdat u zo dicht bij deze deelnemers staat, kunt u er aan bijdragen dat zij betere kansen krijgen.

Leeswijzer

U heeft te maken (of kan te maken krijgen) met een deelnemer met Borderline persoonlijkheidsstoornis. In deze brochure leest u de belangrijkste kenmerken waaraan u deze deelnemer kunt herkennen. Daarna volgen specifieke tips en adviezen die u als docent kunt gebruiken bij het omgaan met de deelnemer in de leersituatie.

Wat kunt u doen wanneer u een psychiatrische stoornis vermoedt

Men spreekt van een stoornis wanneer het afwijkende gedrag langer dan een half jaar voorkomt. Wanneer u langere tijd afwijkend gedrag bij een deelnemer signaleert, neem dan contact op met een zorgcoördinator binnen uw school. Deze persoon biedt steun bij het bepalen van een goede aanpak. Wellicht dat deze deelnemer in aanmerking komt voor Leerling Gebonden Financiering (LGF), een subsidiebedrag om extra ondersteuning op school te bieden.

¹ U kunt de brochures downloaden van www.platformgehandicaptentmbo.kennisnet.nl

² Waar ‘hij’ staat, kunt u natuurlijk ook ‘zij’ lezen

Borderline persoonlijkheidsstoornis

Wat is het

Een persoon met Borderline persoonlijkheidsstoornis heeft een gebrekkig ontwikkelde identiteit en vertoont een sterke afhankelijkheid van anderen. Vaak idealiseert deze persoon een andere persoon volledig, bijvoorbeeld een ouder, medestudent en vriend. De persoon met Borderline persoonlijkheidsstoornis heeft continu het gevoel niet genoeg te krijgen van deze persoon en heeft extreme angst om de ander te verliezen. Dit veroorzaakt een grote emotionele pijn. Hij is vaak zeer gevoelig voor emotionele prikkels en stressvolle ervaringen en kan hier impulsief en destructief op reageren. De persoon met Borderline stoornis kan waanachtige of paranoïde denkbeelden hebben die echter van voorbijgaande aard zijn.

Wat merkt u, wat ziet u

Een deelnemer met Borderline persoonlijkheidsstoornis

- is vaak onderhevig aan sterke stemmingswisselingen en reageert sterk emotioneel instabiel op stressvolle situaties;
- is extreem bang om in de steek gelaten te worden en kan druk op anderen proberen te leggen door automutilatie of manipulatieve dreiging tot zelfdoding. Hij gebruikt lichamelijke pijn om de aandacht af te leiden van de emotionele pijn;
- voelt zich vaak depressief omdat hij het gevoel

heeft dat de door hem geïdealiseerde persoon hem niet voldoende aandacht/liefde geeft. Hij is overgevoelig voor het minste teken van afwijzing;

- kan zich heel intens aan mensen aanklampen, ook mensen die hij net kent;
- heeft een voortdurend verschuivend zelfbeeld waardoor carriëredoelen steeds kunnen wisselen, evenals waarden en normen en soorten vrienden;
- heeft vaak een tekort aan zelfbeheersing. Hij kan zich bijzonder impulsief gedragen met middelenmisbruik, onveilig vrijen, gokken en onverantwoorde aankopen.

Deze deelnemer verdient uw steun en aandacht

•
Hij zal u dankbaar zijn

•
Ook al merkt u het niet op dit moment aan zijn gedragingen

Wat doet u

We schetsen een aantal situaties die zich voordoen tijdens de leersituatie. We geven u per situatie tips zodat u zo goed mogelijk om kunt gaan met de deelnemer met Borderline persoonlijkheidsstoornis. In het algemeen is het verstandig om na te vragen of de stagiaire medicatie gebruikt en wat de consequenties zijn wanneer deze niet wordt ingenomen. Daarnaast is het belangrijk dat u de deelnemer op een gewone manier aanspreekt waar het gaat om gedrag dat niet aan de stoornis gerelateerd is.

U bent in gesprek met de deelnemer

- Wees duidelijk en concreet.
- Laat de deelnemer zien dat u aandacht voor hem heeft en hem serieus neemt.
- Wees consequent en reageer altijd op dezelfde manier.
- Geef duidelijk aan wanneer u van mening bent dat de deelnemer verkeerde denkbeelden heeft.
- Houdt u strikt aan afspraken die u maakt met de deelnemer.
- Weiger de rol van hulpverlener.
- Geef aan met welke zaken de deelnemer bij u terecht kan.

U legt iets uit aan de deelnemer

- Geef duidelijke instructies, denk aan de 5 W's.
- Geef concrete én korte opdrachten.

Check bij iedere uitleg van een opdracht of u heeft voldaan aan de volgende vijf W's:

Heeft u uitgelegd:

1. **Wat** de deelnemer moet doen
2. **Waar** de deelnemer dat moet doen
3. **Welke** tijd de deelnemer er over mag doen
4. Op **Welke** wijze de deelnemer het moet doen
5. **Wat** de deelnemer moet doen als hij klaar is

Voorwaarden voor opdrachten, al dan niet in groepsverband

- Creëer een sociale vluchtheuvel voor de deelnemer. Wanneer de stress teveel wordt of de situatie te bedreigend, is een 'veilige' plek een oplossing voor de deelnemer om even tot rust te komen.
- Zorg voor een vaste contactpersoon waartoe hij zich kan richten met een hulpvraag én waar hij zich veilig voelt.

Belangrijke zaken tijdens de uitvoering van (groeps)opdrachten

- Maak duidelijke afspraken over het contact dat de deelnemer met u heeft. Geef hierbij duidelijk uw grenzen aan.
- Laat de deelnemer zien en begrijpen dat u ook aandacht aan de andere deelnemers moet geven.
- Spreek met de deelnemers af dat er ook tijd mag zijn voor ontspannende momenten.
- Geef regelmatig feedback. Geef aan wat goed is en wat beter kan.
- Stel haalbare doelen, overleg hierover met de deelnemer.
- Maak afspraken over gewenst gedrag en leg dit vast in een contract.
- Wees voortdurend alert op een eerste aanzet tot antigedrag.
- Reageer snel op een actie.

Bij een conflict geldt het volgende

- Maak afspraken met de deelnemer en zijn behandelaar over hoe te handelen bij een crisis-situatie.
- Geef aan dat u geen problemen heeft met de deelnemer maar met zijn gedrag. Geef aan dat u de deelnemer als persoon waardeert.
- Laat onaangename gevolgen van ongewenst gedrag zien en maak deze bespreekbaar.
- Leg uit waarom u dingen doet zoals u ze doet.
- Blijf vergevingsgezind.

Tip

Geef de mededeelnemers deze 'communicatie - aandachtspuntenlijsten'. Ook zij hebben behoefte aan aanwijzingen op dit vlak.

Als u iets meer wilt doen

- Overleg in een individueel gesprek wat de deelnemer zelf ervaart van zijn stoornis en hoe hij hiermee omgaat.
- Maak samen met de deelnemer een lijst met aandachtspunten die hij van belang vindt om beter mee om te gaan (denk aan doorwerken aan één taak en de rol in groepsoverleg) en ontwikkel leerpunten hiervan.
- Geef de deelnemer regelmatig feedback over de eigen leerpunten.
- Laat de deelnemer zich steeds meer 'bewust' worden welk gedrag bij de stoornis hoort en welk gedrag niet.
- Verzin samen met de deelnemer compensatie strategieën voor ongewenst gedrag behorend tot de stoornis.
- Beloon de deelnemer bij toepassing ervan.

Voor meer informatie, kijk op

www.platformgehandicaptentmbo.kennisnet.nl

www.stichtingborderline.nl

www.moeilijkemensen.nl

Het centrum voor innovatie van opleidingen (CINOP) heeft deze brochure uitgegeven in het kader van het project 'Begeleid leren in de BVE'. In dit project is samengewerkt met het Koning Willem 1 College en REC Chiron. De Taskforce Handicap en Samenleving en het Expertise Centrum van CINOP zijn bij de uitvoering van dit project betrokken geweest. Deze brochure is tot stand gekomen in samenwerking met het iRv, Kenniscentrum voor Revalidatie en Handicap.

Tekst: Monique Janssen (CINOP) en Brigitte van Lierop (iRv) • Fotografie: Pim Kersten
Grafische vormgeving: Theo van Leeuwen BNO • Drukwerk: ADC, 's-Hertogenbosch
's-Hertogenbosch, oktober 2006

Deze brochure is te downloaden van de site www.platformgehandicaptenmbo.kennisnet.nl